

Тетяна Ющук
студентка 1 курсу магістратури
спеціальність «Соціальне адміністрування в громаді»
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль
Науковий керівник: Ольга Главацька

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД НАСИЛЛЯ В СІМ'Ї: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті обґрунтовано сутність понять «соціальний супровід», «насилля». Висвітлено основні види та форми соціального супроводу дітей, які постраждали від насилля в сім'ї. Визначено умови організації ефективного соціального супроводу дітей, які постраждали від насилля в сім'ї.

Ключові слова: соціальний супровід, насилля, сім'я, діти.

Насилля над дітьми у сім'ї – поширене соціальне явище, що водночас є важливою соціальною проблемою і потребує цілеспрямованого соціального супроводу соціального працівника з метою його подолання. Насилля над дітьми у сім'ї не є приватною сімейною справою, оскільки його наслідки перешкоджають нормальному функціонуванню дитини. Насилля над дітьми у сім'ї має згубні наслідки для їх фізичного, психічного, особистісного розвитку, сприяє зростанню безпритульності, залученню дітей у злочинну діяльність, їх делінквентній та девіантній поведінці. Тому попередження насилля над дітьми у сім'ї є важливим завданням соціальної роботи.

Аналіз наукової літератури показав, що проблема насилля досліджена досить детально. Так, дослідники К. Леві-Строс, К. Лоренс, Н. Максимова, К. Мілютіна, С. Палмер, Е. Фромм приділяли вивченню сутності й різновидів насилля. А. Мудрик, Р. Овчарова вивчали причини й наслідки насилля, зокрема сімейного. Вплив сімейного насилля над дітьми на формування схильності останніх до узалежненостей (алкоголізму, адиктивної, девіантної, асоціальної поведінки) вивчали Н. Максимова, О. Пчелінцева. Обґрунтовано низку питань, що стосуються соціально-педагогічних і правових аспектів проблеми жорстокого ставлення до дітей

(Т. Алексеєнко, О. Вінгловська, З. Малькова, Г. Мінковський, В. Оржеховська, О. Руднева та ін.).

На жаль, вивчення насилля в сім'ї та захисту дітей від жорстокого поводження не можна вважати достатнім як у теоретичному, так і в практичному аспектах, оскільки відсутні дослідження проблеми соціального супроводу дітей, які постраждали від насилля в сім'ї.

Мета роботи полягає в дослідженні проблеми соціального супроводу дітей, які постраждали від насилля в сім'ї.

Згідно з законодавством, насилля розглядається як будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування однієї людини щодо іншої, якщо вони порушують конституційні права і свободи людини й громадянина і наносять йому моральну шкоду, а також шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [2]. Відтак, «насилля доцільно розглядати як реальну дію або погрозу навмисного фізичного, сексуального, психологічного або економічного впливу, примушування з боку однієї особи по відношенню до іншої, з метою контролю, залякування, навіювання почуття страху та ін.» [5, с. 19]. Насилля може проявлятися в словесних образах, фізичних нападах, побоях, погрожуваннях тощо.

Загалом насилля має чотири форми прояву: фізичне (передбачає умисне нанесення побоїв, тілесних ушкоджень, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди честі та гідності); сексуальне (протиправне посягання на статеву недоторканість людини); психологічне (пов'язане з дією на психіку шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування); економічне (умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна чи коштів) [4].

Особливо гострою проблемою є насилля над дітьми, коли їм завдають фізичної та психічної шкоди, побоїв або образ; сюди ж входить і неухажне, недбале або жорстоке ставлення до дитини [1]. Зокрема, з позицій соціальної педагогіки, жорстоке ставлення до дітей проявляється в різних формах – від небажання їх доглядати, байдужості з боку дорослих, – і до фізичних покарань [4]. Зазначимо, що жорстоке поводження з дітьми може бути опосередкованим, або мати вербальний характер. Серед основних чинників насилля над дитиною Л. Міщик вказує прагнення змінити поведінку дитини, психологічна розрядка, жорстокість дорослого [5].

Важливо, що незалежно причин і форм насилля над дітьми, воно має як безпосередні, так і віддалені наслідки. До безпосередніх наслідків належать ушкодження, фізичні травми, головний біль, втрата свідомості, прагнення втекти, сховатися, загальмованість чи зовнішня байдужість дитини. Серед віддалених наслідків насилля над дітьми виокремлюють порушення фізичного і психічного розвитку, соматичні захворювання різної етіології, особистісні та емоційні відхилення [6].

Важливим напрямом роботи із подолання насилля над дітьми є соціальний супровід. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», соціальний супровід є «комплексом заходів, що передбачає оцінку потреб отримувача послуги, визначення шляхів вирішення основних проблем, навчання та розвиток навичок, спрямованих на подолання чи мінімізацію складних життєвих обставин, регулярні зустрічі чи відвідування отримувача послуги з метою моніторингу виконання поставлених завдань, сприяння у отриманні інших послуг» [?, с. ?]. Отримувачем соціальної послуги соціального супроводу є сім'я або особа, яка не може самостійно подолати або мінімізувати їх негативний вплив [3].

Вважаємо, що відповідно до Закону [3], основними діями та заходами, що становлять зміст соціального супроводу дітей, постраждалих від насилля в сім'ї, є: відвідування сім'ї за місцем її проживання; оцінка потреб сім'ї та дитини, яка піддається насиллю з боку батьків, інших родичів; складання індивідуального плану соціального супроводу дітей, які постраждали від насилля в сім'ї; надання інформаційно-освітніх матеріалів, інструкцій, буклетів, листівок; бесіди з батьками та іншими родичами, які є суб'єктами насилля над дітьми (очно, телефоном); психологічна підтримка дітей згідно із професійною компетенцією (організація психотерапевтичних груп, психологічна корекція); організація та проведення сімейних групових нарад, мережових зустрічей; залучення членів сім'ї до участі у тренінгах, дискусіях, засіданнях за круглим столом, семінарах, лекціях та інших заходах; направлення членів сім'ї до інших надавачів соціальних послуг, у т.ч. для отримання спеціалізованих послуг (медичних, юридичних та ін.); організація та забезпечення діяльності груп взаємодопомоги, та ін. Оцінка ефективності організації соціального супроводу дітей, які постраждали від насилля в сім'ї, має здійснюватися під час проведення зовнішнього та

внутрішнього оцінювання її якості шляхом безпосереднього опитування дітей, їх найближчого оточення, а також спостереження за ними.

Організація соціального супроводу дітей, постраждалих від насилля в сім'ї, повинна також передбачати обов'язкове визначення основних факторів, що провокують насильницькі дії в дитячо-батьківських стосунках. Факторами насилля можуть бути й індивідуально-психологічні особливості батьків (психічні захворювання, критичні стани, спроби суїциду, нервові зриви, розумова відсталість, наявність випадків насилля над дітьми) [1; 5].

Слід пам'ятати, що при виявленні сімейного насилля над дітьми про це необхідно повідомити в поліцію, службу у справах дітей [6]. Потрібно виявити можливість надання допомоги дитині, а у випадку актуального насилля потурбуватися про її безпеку, розміщення її у спеціалізованій службі, в родичів чи знайомих [7]. З метою запобігання рецидивам насилля в сім'ї, необхідним є план дій у випадку повторення ситуації, який розробляється на основі врахування умов життя, стану здоров'я особливостей стосунків у сім'ї кожної окремої дитини [1]. Такий план повинен передбачати перелік заходів для дитини: куди і до кого можна звернутися за допомогою у випадку насилля і як це зробити.

Отже, насилля над дітьми є важливою соціальною проблемою, а його подолання і профілактика – важливим аспектом діяльності соціального працівника. Сімейне насилля має різні види і форми прояву, серед них: побутове насилля, жорстоке поводження у сім'ї, зневажання основних потреб дитини, жорстоке поводження в емоційній сфері, сексуальне насилля та ін. Будь-який вид сімейного насилля завдає шкоди фізичному, психічному чи моральному здоров'ю дитини. Соціальний супровід дітей, постраждалих від насилля в сім'ї, передбачає здійснення системного обліку і догляду за дітьми, які постраждали від асоціальної поведінки батьків та родичів, інформаційно-просвітницької роботи серед даної категорії сімей за місцем проживання.

Подальшого вивчення потребують шляхи організації соціального супроводу дітей, які постраждали від насилля в сім'ї та їх експериментальна перевірка.

Список використаних джерел

1. Боднар А. Я. Деякі аспекти вивчення проблеми насильства в сім'ї на сучасному етапі. *Наукові записки НаУКМА*. 2008. Т. 84. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. С. 69–72.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017. *База даних «Законодавство України» ВР України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 05.05.2021).
3. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 року №2671-VIII. *База даних «Законодавство України» ВР України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 05.05.2021).
4. Максимова Н. Ю., Мілютіна К Л. Соціально-психологічні аспекти проблем насильства. Київ : Світ, 2003. 337 с.
5. Міщик Л. І. Сучасні технології в роботі з сім'єю із проблем насильства : досвід, перспективи : метод. посіб. Запоріжжя : ЛПКС, 2003. 103 с.
6. Сафонова Т. Я. Жесткое обращение с детьми. *Практична психологія та соціальна робота*. 2007. №2. С.17–29.
7. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.

Anatoli Shaklier

postgraduate student of the Department of Social Work, Special Education
and Management of Socio-Cultural Activities
Ternopil National Volodymyr Hnatyuk Pedagogical University
Israel

INDIVIDUAL PREVENTIVE WORK OF POLICE OFFICERS WITH JUVENILE OFFENDERS

The article reveals the essence of the concept “individual crime prevention”. There are presented the tasks and powers of the juvenile prevention units of National Police of Ukraine. It is described the experience of “school police officer” innovation in Ukrainian police.

Key words: *individual legal offences prevention, juvenile prevention of the National Police, juvenile offenders, legal offence.*

Recently, it has increased the number of administrative offenses committed by minors. It is a significant threat to the existing legal order. Their danger lies not only in the nature of individual illegal acts, but in the greater prevalence, influence on the formation of illegal attitudes of the